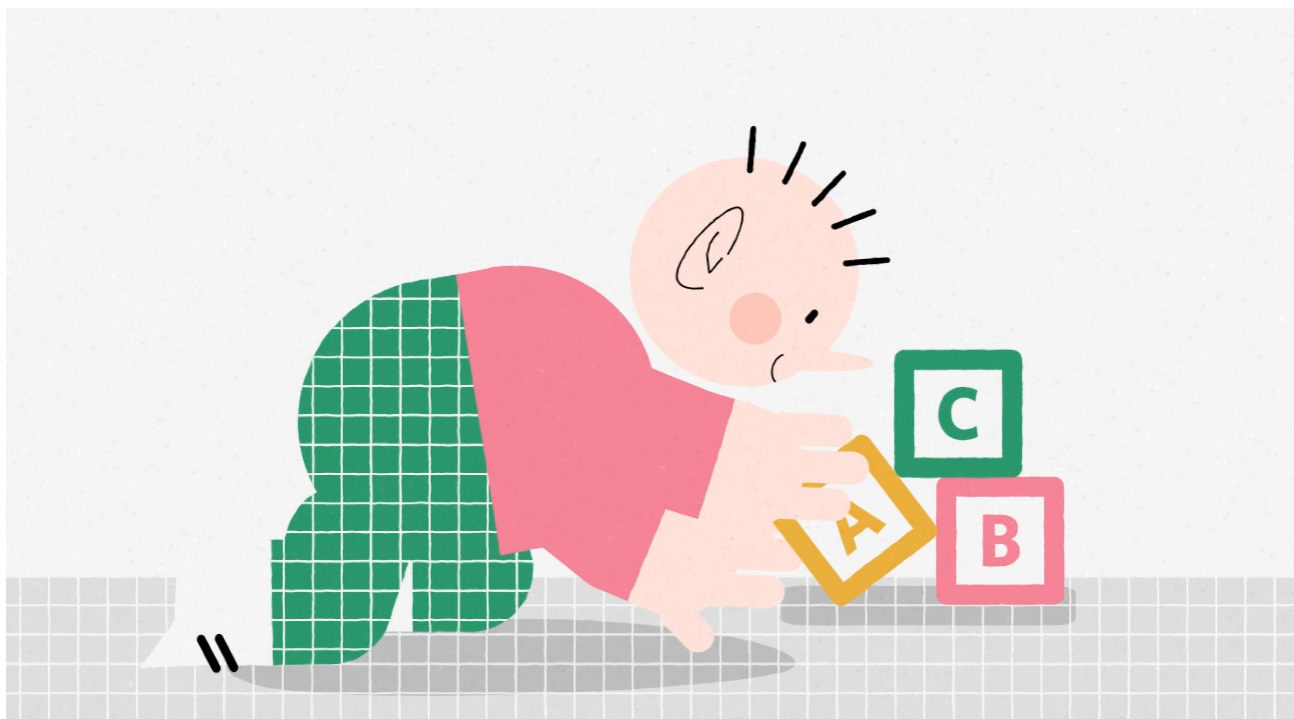

BAGGRUNDSARTIKEL TIL FOA-PROJEKTET 'LEG I DAGPLEJEN'

Dagplejerens rolle i forhold til barnets selvvirksomhed - og stilladsering af leg

Tim Jørgen Larsen, Adjunkt, Pædagoguddannelsen UC SYD

UC SYD Forskning for FOA

FOA

Dagplejerens rolle i forhold til barnets selvvirksomhed – og stilladsering af leg

Indledning

Nedenfor belyses hvilken rolle dagplejeren har i forbindelse med barnets selvvirksomhed. Arbejdet er overordnet kvalificeret gennem Iters – R (Harms et al. 2016) med punkterne 16:5, 16:7, 20:5 og 20:7, 26:3, 26:5, 26:7, 27:5, 27:7, 30:5, 30:7 samt 31:5 og 31:7.

Dagplejeren som betegnelse dækker over, såvel pædagogiske assistenter som ufaglærte, der er ansat som dagplejere til at varetage børns pædagogiske udvikling, læring og pasning i alderen 0, 5 til 2,10 år og frem mod barnet begynder i børnehave.

Artiklen her belyser barnets selvvirksomhed som pædagogisk begreb i forhold til forskningsprojektet: 'Leg i dagplejen: Leg som en måde at blive til på' med fokus på dagplejeren eller den pædagogiske assistent og deres stilladsering af børns leg.

Selvvirksomhed er et af pædagogikkens grundbegreber. Barnets udvikling begynder med selvvirksomhed. Barnets engagement, interesse og nysgerrighed, den måde hvorpå barnet knytter an til dets liv og interagerer i den virkelighed, der omgiver barnet, stimuleres gennem barnets sanser og materialiserer sig som handlinger i barnets undersøgelse af de nære omgivelser, dvs. gennem barnets aktive handlinger.

Teoretisk fremstilling af selvforvaltning som pædagogiske begreb

Synopsen falder i to dele og således er første og indledende del her en teoretisk fremstilling af begrebet selvvirksomhed. Selvvirksomhed som pædagogisk begreb dateres tilbage til J. G. Fichte (1762-1814) og F. Fröbel (1782-1852).

Fichte

Fichte havde selvvirksomhed som opdragelsens formål med barnets indre stræben som drivkraft, en indre stræben fra barnet selv*. Gennem aktive handlinger, ved at handlingen bliver en bestemt sat handling, bestemmer barnet sig selv som individ og lærer derigennem at bruge dets sunde fornuft**.

Fröbel

Fröbel havde den frie leg som det centrale element i forhold til barnets selvvirksomhed. Leg og selvvirksomhed står i et dialektisk forhold til hinanden, og Fröbel medtænker de fysiske ydre rammer samt de materielle genstande, legetøjet barnet må omgives af i udviklingen af dets selvvirksomhed.

* Johann Gottlieb Fichte (1997): Grundlage der gesamten Wissenschaftslehre (1794) Felix Meiner Verlag

** Alexander von Oettingen (2003): Det pædagogiske paradoks Klim, Århus

*** Friedrich Fröbel (1980): Småbørnspædagogik Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck

Jerlang

Vi tager derefter et skridt frem til 1980'erne og 1990'erne, hvor Esben Jerlangs begreb om selvforvaltning i antologien *Selvforvaltning pædagogisk teori og praksis* (Jerlang, 1992), præsenteres.

Selvforvaltning er et overbegreb for selvregulering og selvbestemmelse. Med selvbestemmelse trækkes der tråde tilbage fra både Fichte og Fröbel. Selvregulering forstået som en drift med mulighed for aktivt at være medskaber af sit eget liv, og selvbestemmelsen forstået som selverkendelse og vilje, som værende medskaber af eget liv ud fra eget valg. Selvforvaltning indtænker individets egen rolle i at bestemme sig selv i praksis (selvvirksomheden), i samspil med dets omverden (dagpleje, børnehave, skole, arbejde, fritid mv.) *

Andersen og Kampmann

I forlængelse heraf skrev Peter Ø. Andersen og Jan Kampmann *Vuggestuebørn og selvforvaltning – teori og praksis* som bidrag til antologien. Andersen og Kampmann beskriver flere væsentlige forhold omkring vuggestuebarnets mulighed for selvforvaltning.

Der tages her den frihed at sidestille et vuggestuebarn med et barn i dagplejen. Den voksnes rolle skal pædagogisk ikke her forstås som et didaktisk problem, at den voksne f.eks. bare trækker sig tilbage for at lade barnet udfolde sig. Men omvendt skal den ses som den voksnes kritisk pædagogiske refleksion over barnets udfoldelse som netop selvforvaltning.

Det betyder også, at dagplejeren må have fokus på egen involvering i barnets begyndende aktivitet når denne udspringer af barnets egen drift. Det betyder, at dagplejeren eller den pædagogiske assistent må reflektere over, hvorvidt involvering skal finde sted og i hvilket omfang, ved enten at fremskrive handlingsforløbet eller ved simpelthen at vælge ikke at være til rådighed eller tilgængelig for barnet i netop denne situation. Barnets selvforvaltning kan så komme til udtryk bl.a. ved:

” Gennem undersøgelser af og eksperimentering via manipulation med ting, personer og relationer mellem disse, lærer barnet noget herom, men det lærer samtidig noget om sin egen krop, dens funktioner, muligheder og begrænsninger – barnet erfarer og erobrer sin egen krop, det opbygger et kropsbillede. En sådan forestilling ligger til grund for at kunne opfatte andre kroppe, andre genstande etc., som noget der ligger uden for én selv, som noget med egen logik, egne egenskaber og eventuelt eget liv. **

* Esben Jerlang (1992, 2001) (red.): *Selvforvaltning pædagogisk teori og praksis* Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København, s 41f

** Peter Ø. Andersen og Jan Kampmann: *Vuggestuebørn og selvforvaltning – teori og praksis I*: Esben Jerlang (1992, 2001) (red.): *Selvforvaltning pædagogisk teori og praksis*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København, s 41f

Andersen og Kampmann beskriver, at barnets selvforvaltning: "... er et mål, der kan stiles efter, snarere end det er en realitet, der kan opnås..*"

I undersøgelsen fra en Københavnsk vuggestue, der ligger til grund for bidraget, lægges der overvejende vægt på pædagogernes egen rolle i forhold til at blive opmærksomme på barnets udøvelse af selvforvaltning. Undersøgelsen peger på, at det mest handler om et opgør med et allerede etableret børnesyn – målrettethed og tryghed i barndommen – at den voksne skal lære at træde et skridt tilbage.

Ødegaard

I 2007 skrev Elin E. Ødegaard afhandlingen *Meningsskaping i barnehagen* (Ødegaard, 2007) med selvinitiering som det centrale begreb. Selvinitiering dækker over egendefineret aktivitet, deltagelse, subjektstatus, selvvirksomhed og demokrati.

I afhandlingen er fokus på barnets mulighed for selv at vælge og definere dets leg med respekt for barnets personlighed i forhold til muligheden for gennem selvvirksomheden, at sætte sig selv igennem. Og, skriver Ødegaard:

” Likevel innebærer barns medvirkning dilemma og medfører ambivalens i pedagogiske sammenhænger.**

Hermed imødekommer Ødegaard dagplejens praksis, da denne praksis er både dilemmafyldt og ambivalent. Der er en del skift i lokation, mange skift af opmærksomhed på det enkelte barn i forhold til gruppen af børn bl.a. betinget af barnets alder.

Begrebet selvvirksomhed har som nævnt en lang historik og er i nye tid blevet tænkt sammen med den politiske praksis; fra selvforvaltning, der medtager omverden og samfund mv., til selvinitiering, der medtænker demokratiseringsprocessen. En demokratiseringsproces, der udgøres af barnets aktive valg og deltagelse i dagens aktiviteter.

Fremadrettet i analysen i denne barrgrundsartikel anvendes termen selvforvaltning, da begrebet på den ene side medtænker selvbestemmelsen og selvreguleringen og på den anden side, medtænker den sociale og politiske kontekst, barnet befinder sig i.

* Up. Cit s. 285

** Elin Eriksen Ødegaard (2007): *Meningsskaping i barnehagen* Göteborgs Universitet, s. 90

Første observation

Fremstilling og analyse af fire observationer

Anden del af nærværende artikel er en analyse af fire observationer fra legestuer, hvor børn og dagplejere deltager. Analysen gennemføres i forhold til begrebet om selvforvaltning og er organiseret efter tre forhold med fokus på dagplejerens mulighed for indgriben i barnets handling(er) på baggrund af en pædagogisk refleksion over, i hvilken retning barnets handlinger fremadrettet skal tage i forhold til dets udvikling.

De tre forhold, der er fokus på i analysen af de fire situationer, er:

- Situationen som observeret i praksis og registeret i projektets data
- Situationens udviklingsmuligheder; som vurderet på baggrund af pædagogisk analyse, og
- Situationen stilladseret; som muligheder for at gribe ind med intentioner om stilladsering.

Første observation

Situationen som observeret:

Pigen sidder på gulvet og strækker sig efter to rangler. Hun tager dem i hånden, en i hver hånd, tager dem op til munden og smager på dem. Hun ryster dem skiftevis, så de siger lyde, hun slår dem mod hinanden, så de siger en "klunklyd".

Pigen lægger ranglerne på gulvet og kravler hen til en legekasse et stykke fra, hvor hun er. Pigen finder i kassen en stofbog. Hun tager om den, tager den op til munden og smager på den.

Pigen lægger stofbogen fra sig og kravler tilbage til de to rangler fra før. Pigen tager dem i hånden, tager ranglerne op til munden og smager på dem. Hun slipper dem igen og kravler tilbage til legekassen og finder nyt legetøj, som hun undersøger ved at se, føle og smage. Pigen tager nogle ting der lægges på stofbleen og legen slutter.

Situationens udviklingsmuligheder:

Pigens aktivitet med bleen kan blive forlænget i både tid og med tilføjelse af flere aktivitetsmuligheder. Aktiviteten kan fysisk flyttes et andet sted hen, pigens kan opfordres til at fastholde legen enten ved verbal eller kropslig interaktion.

I pigens aktivitet med ranglerne kunne der verbalt opfordres til forskellige andre muligheder. Pigens raslen med ranglerne kunne systematiseres, så der kunne komme en melodi, flere andre børn kunne inviteres med mv. Aktiviteten med stofbleen kunne altså udvides ved verbal eller kropslig interaktion, ved at gøre flere andre ting, fx legesager, tilgængelig for pigens eller ved at et eller flere børn kunne inddrages i aktiviteten.

Anden observation

Situationen stilladseret:

Dagplejeren kan gribe ind i forhold til pigens aktivitet med stofbleen, stilladsere og systematisere aktiviteten og derved forlænge det videre forløb for pigen. Med at systematisere og stilladsere menes, at gøre flere ting tilgængelige, lægge tingene i en bestemt rækkefølge f.eks. ved fysisk form, farve, kategori mv. og bevidst vælge en bestemt fysisk afstand mellem pige og ting.

Dagplejen kan interagere verbalt med pigen med opfordring til pigen om at prøve at få øje på de forskellige handlemuligheder, dagplejeren har foranstaltet. Dagplejen kan foreslå legen udvidet ved, med pigens tilkendegivelse, at invitere et eller flere børn med. Dagplejeren kan trække sig tilbage i den aktuelle situation og relation og således dernæst observere på, hvad pigen selv vælger at gøre i situationen.

Anden observation

Situationen som observeret:

Der sidder en pige og en dreng på hver sin side af et stativ. Det er et stativ med jernstænger i mange farver med klodser på hver jernstang, der kan køre fra den ene ende til den anden, og de 5-7 jernstænger er viklet ind i hinanden på kryds og tværs.

Drengen flytter nogle klodser på en af stængerne fra den ene ende til den anden, og han virker optaget og fokuseret. Pigen på den anden side, har trukket sig lidt væk fra stativet og sidder nu med en klods fra en anden sammenhæng inde i munden. Drengen flytter nu stativet hen over gulvet frem og tilbage.

En mor kommer ind med et barn på armen, drengen kigger flygtigt op, men fokuserer igen på at lege med stativet. Drengen kigger igen væk, slipper nu stativet og vender sig om. Drengen kravler over til pigen. Drengen smiler til pigen.

Pigen sidder nu med et tøjdyr. Drengen har noget legetøj i hånden, lægger det på gulvet, og samler det op igen. Drengen kravler nu tættere på pigen. Pigen tager imod legetøjet, da drengen rækker det til hende, og pigen kaster det væk.

Pigen vil gerne røre ved drengen og rækker sin arm mod ham. Drengen smiler. Pigen smiler. Pigen rækker nu hånden frem og vil røre ved drengens ansigt. Pigen markerer hun vil slå drengen. Drengen bliver ked af det. En voksen kommer hurtigt til, løfter drengen op og tager ham væk fra situationen.

Tredje observation

Situationens udviklingsmuligheder:

Drengen kan gennem verbal interaktion anerkendes for sin aktivitet med klodserne og opfordres til at fortsætte. Ligeledes gennem verbal interaktion kan pigen inviteres hen til stativet igen for at deltage i drengens aktivitet. Der kan observeres på, hvordan pigen agerer i forhold til sin position med at sidde.

Drengens skubben med stativet kan systematiseres ved verbalt spørge til drengens intention med at skubbe stativet frem og tilbage. Pigen kan verbalt opfordres til at udvide sin position med at sidde med bamsen. Med det menes, at pigen kan handle, gøre noget, lave en aktivitet med bamsen.

Drengen kan inviteres med, pigens aktivitet med bamsen kan indgå i drengens aktivitet med at skubbe stativet frem og tilbage. Det legetøj drengen samler op på gulvet kan indgå i pigens aktivitet med bamsen. Situationen hvor pigen inviterer til en fysisk relation med drengen kan udvikle sig til en konflikt og måske en fysisk konflikt. Den fysiske konflikt kan systematiseres som fysisk leg.

Situationen stilladseret: gribe ind med en intention:

Dagplejeren kan sætte sig ned og deltage i drengens aktivitet med klodserne, indlede verbal dialog med drengen om, hvilke muligheder aktiviteten kunne indeholde. Dagplejeren kan også vælge blot at observere på drengens handlinger for at se, hvad drengen vælger.

Pigens ageren med bamsen kan med dagplejeren italesættes til at rumme flere muligheder; drengen kan inviteres med, hvor bamsen og pigen kan indgå i flere konstellationer med f.eks. at blive lagt til at sove, spise, gå en tur etc.

Dagplejeren kan sætte sig og deltage aktivt i pigen og drengens aktivitet med bamsen, og derved muliggøre forskellige forløb med drengen og pigens aktivitet med bamsen, og det legetøj drengen bragte ind i aktiviteten. Ved den mulige konflikt mellem drengen og pigen kan dagplejeren systematisere konflikten ved at se muligheden for en fysisk aktivitet. Dagplejeren kan også vælge at lade konflikten fortsætte lidt for at observere, hvordan drengen reagerer og måske selv løser denne.

Tredje observation

Situationen som observeret:

Tre børn og en dagplejer er i et lokale i det hus, hvor der afholdes "legestue". Børnene er hhv. en pige på 1½ år, en pige på 1 år samt en dreng på 2½. Pigen på 2½ år står med en lille bold i hånden. Hun kigger på dagplejeren, som siger; "Til Matti..." og kigger hen på drengen.

Pigen kaster bolden til drengen, som samler den op og putter den i en tom kurv, der står på gulvet. Pigen på 2½ holder øje med de to børn og rykker nærmere. Hun kigger på kameraet og smiler til dagplejeren.

Pigen på 1½ leger nu med bolden. Pigen kaster bolden ned på gulvet, men da hun pludselig ikke kan se den mere, går hun hen til dukkesengen, hvor der ligger en masse dukker. Hun tager alle dukkerne ud af sengen for derefter at placere en enkelt dukke i sengen.

Pigen på 2½ er nu tydeligt nysgerrig og iagttager pigen på 1½ med dukkerne. Hun vælger også en dukke fra gulvet og vil putte denne i sengen. Pigen på 1½ siger: "Na" og fjerner omgående dukken igen. Så lægger hun sin egen dukke tilbage i sengen og putter dyne på dukken. Herefter samler hun en af de andre dukker op fra gulvet. Hun bærer dukken hen til den modsatte ende af rummet og trøster dukken. Pigen på 2½ går over til dukkevognen, som endnu ikke har været i brug i legen og putter en dukke i vognen.

Situationens udviklingsmuligheder:

Pigen på 2½ kan blive inviteret med i aktiviteten med bolden, enten ved selv at henvende sig, 'gøre sig spilbar' i forhold til bolden eller med hjælp spørge om deltagelse. Spillet med bolden kunne have fortsat, enten ved børnenes egen initiativ eller med hjælp fra dagplejeren. Dagplejeren kunne gribe ind i spillet og have lavet en voksenintieret aktivitet ud af det.

Situationen med dukken kan udvikle sig i flere retninger; pigen på 1½ kan gøre noget aktivt med dukkerne selv, pigen kan invitere den anden pige og drengen med, pigen kan tage alle dukkerne og beholde dem i sin egen aktivitet. Pigen på 2½ kan tage den dukkevogn, hun putter dukken i og køre over mod pigen på 1½ og signalere, om de skal gøre noget sammen. Pigen kan også fortsætte sin aktivitet med dukke og vogn selv. Drengen kan tilbyde sig i enten pigen på 1½ år's leg eller til pigen på 2½ år's leg.

Situationen stilladseret: gribe ind med en intention:

Dagplejeren kunne spørge pigen på 1½, om den anden pige må være med, sådan at alle tre børn kunne spille med bolden, stadigvæk med basis i pigen på 1½ og hendes initiativ og intention. Dagplejeren kan også høre til, om pigen på 2½ må være med og komme med forslag til, hvordan der så kunne spilles med bolden, så alle tre børn var deltagende i aktiviteten med bolden.

Pigen på 1½ år's aktivitet med dukken kan ved dagplejerens verbale italesættelse blive til en aktivitet, hvor drengen kan deltage, og blive til en "mor, far og barn" aktivitet, dukken kan få et navn, tages op for at spise, sendes i dagpleje eller andet. Pigen på 21 år kan inviteres med som værende dagpleje for drengen og pigen på 1½ års dukke, og kan pigen på 2½ år's dukke kan inddrages i legen.

Fjerde observation

Fjerde observation

Situationen som observeret:

En pige (1) står ved et køkken i hjørnet af lokalet og gør noget med hænderne. En voksen står lidt væk og italesætter, hvad pigen (1) laver i køkkenet. En pige (2) står og kigger ud ad vinduet, hun vender sig og går hen til bordet i køkkenet, hvor den anden pige (1) er ved at sætte sig ned. Pigen, (1) der er ved at sætte sig ned, rejser sig og går væk.

Pigen (2) fra vinduet bliver ved bordet og spiser en legebanaan. En voksen spørger til, hvad pigen (2) laver. Pigen vil gerne fortælle; rejser sig og går hen til den voksne, som så spørger, hvad farve banen har? Pigen fortæller bananen er gul. Den voksne spørger til, hvad farve bukser pigen har på. Pigen svarer de er blå.

Situationens udviklingsmuligheder:

Pige 1 kan invitere både den voksne og pige 2 på et måltid mad. Pige 1 kan lave en café, hvortil der kan købes forskelligt mad, drikke mv. Pige 2 kan henvende sig til pige 1, om de ikke skal lave en café eller lave en aktivitet med 'far, mor & børn' der er ved at spise. Dagplejeren kan være 'barnet'.

Situationen, hvor pige 2 spiser en banan, kan også udvikle sig til en aktivitet med en café eller en frugtbod. Situationen, hvor den voksne spørger til bukserne, kan udvikle sig til en aktivitet i en skole, hvor pige 1 bliver inviteret med. Situationen kan også indgå i cafeaktiviteten. I samtalen om bukserne kan pige 2 inviteres med til at snakke.

Situationen stilladseret: gribe ind med en intention:

Dagplejeren kan verbalt stilladsere situationen med bananen ved at foreslå pige 1 at lave en café, hvor pige 2 og dagplejeren kan komme og købe mad. Dagplejeren kan også trække sig tilbage og observere på pigernes interageren med sig selv, hver for sig, ved siden af hinanden eller sammen.

Situationen, hvor pige 1 står ved køkkenet, kan ligeledes italesættes som en aktivitet i en café, både for de to piger selv, men også hvor dagplejeren kan deltage aktivt. Situationen, hvor pige 2 fortæller om farven på sine bukser, kan dagplejeren gribe ind ved at invitere pige 1 med i samtalen og udvide samtalen til en snak om andre ting relateret til, hvad der kan være interessant for pigerne at fastholde i samtalen.

Sammenfatning

Artiklen belyser dagplejerens rolle på basis af data fra forskningsprojektet 'Leg i dagplejen – leg som en måde at blive til på', initieret af FOA og gennemført af UC SYD.

I analyserne af observationerne gennemført i artiklen ovenfor fremgår det, at dagplejerne er bevidst om deres rolle i forhold til det enkelte barns aktivitet, både i barnets aktiviteter med sig selv og aktiviteter med andre.

Dagplejeren hhv. trækker sig fra aktiviteten eller sætter aktiviteten eller aktiviteterne i gang, alt efter hvordan situationen er, fx afhængig af

- hvor mange børn der er til stede
- hvordan situationen har udspillet sig indtil da,
- hvad der skal gøres i form af noget, der skal siges, eller ting der skal flyttes osv.

Dagplejeren skaber derved mulighed for barnets selvforvaltning ved at etablere udviklende rammer for barnets frie udfoldelse. Aktiviteten udgør en aktiv del af barnets læring om selvforvaltning, som belyst i det teoretiske afsnit i denne artikel, der støtter og stilladserer barnets udvikling frem mod, at barnet bliver til det, barnet bl.a. i kraft af dets selvforvaltning, udvikler sig til at blive.

Således kvalificerer dagplejeren sin rolle på baggrund af begrebet selvforvaltning, gennem punkterne 16:5, 16:7, 20:5 og 20:7, 26:3, 26:5, 26:7, 27:5, 27:7, 30:5, 30:7 samt 31:5 og 31:7 i forhold til Iters – R (Harms et al., 2016).

Ligeledes kvalificerer dagplejeren selvforvaltning gennem sin stilladsering af børnenes aktivitet, som eksemplificeret i analyserne ovenfor Iters – R og punkterne 16:5, 16:7, 20:5 og 20:7, 26:3, 26:5, 26:7, 27:5, 27:7, 30:5, 30:7 samt 31:5 og 31:7.

Barnets mulighed for at gøre erfaringer med selvforvaltning kommer dermed til udtryk i kraft af dagplejerens faglige stilladsering, refleksion og intention som dokumenteret i de fire praksiseksempler i analyserne.

Dagplejerens faglige professionalitet i denne henseende spiller altså en afgørende rolle i forhold til at finde ud af, hvad der definerer det enkelte barn – både for dagplejeren, barnets forældre og ikke mindst barnet selv. Svaret på dette er, at mange perspektiver – og flere end de indikerede i modellen nedenfor – må inddrages, for at kompleksiteten i dette 'hvad' kan belyses og måske afdækkes.

Referencer

Fichte, J.G. (1997): Grundlage der gesamten Wissenschaftlehre. (1794). Felix Meiner Verlag, Hamburg

Fröbel, F. (1980): Småbørnspædagogik. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, København

Harms et al. (2016): ITERS-R – Småbørnsmiljøvurderingsskala – Infant/Toddler Environment Rating Scale. Hogrefe Psykologisk Forlag.

Jerlang, E. (red.) (1992, 2001). Selvforvaltning pædagogisk teori og praksis, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S, København

Liberg, U. (red.) (1998). Pædagogiske tænkere et tekstudvalg. Hans Reitzels Forlag, København

Oettingen, A.v. (2003). Det pædagogiske paradoks . Klim, Århus

Ødegaard, E.E. (2007). Meningsskaping i barnehagen. Göteborgs Universitet

UC SYD forskning for FOA

Foråret 2021

Forskningsprojektet 'Leg i dagplejen - Leg som en måde at blive til på'

Find pixi udgave og den animerede video til materialet på

ucsyd.dk/forskning/leg-og-legekultur-i-dagtilbud

foa.dk/forbund/temaer/p-aa/styrket-paedagogisk-laereplan

Kontakt

Tim Jørgen Larsen

Pædagoguddannelsen

7266 5422 | tjla@ucsyd.dk

UC SYD

Degnevej 16

6705 Esbjerg Ø

ucsyd.dk/forskning